ПОЗИЧЕНЕ ЛИЦЕ

У сотну річницю уродин Маркіяна Шашкевича була велика тривога в комітеті, що збирався святкувати ювілей поета. Конечно треба було його портрета, а всі знали, що в його часи фотографія ще не була відома, він же сам був забідний, щоб маляреві заплатити за свій портрет. Як же святкувати таке велике свято, не показавши народові подоби того, про котрого мали говорити і писати різні бесідники й учені? Тут видавці Маркіянових писань просять о портрет, тут "Просвіта" хоче у своїх книжочках показати його людям, тут різьбярі збираються ліпити його бюст, а портрета як не було, так нема. Уже й чоловіка не найти, що описав би хоч словами, як поет виглядав. Клопіт!

Але коли русинів нападе вдячність для поета,— се діється звичайно в кількадесять літ по його смерті,— тоді вони на все находять способи. Нема портрета? Велике діло! Адже, правду сказати, преподобний літописець Нестор також не фотографувався, і наш король Данило не лишив нам свого портрета; св. отець Николай також не думав, що колись захочуть русини знати, як він виглядав. А проте які прегарні їх портрети ми маємо! Яка стареча повага у Нестора, яке гусяче перо і який величезний каламар, як горнятко! А в короля Данила на голові яка корона з ріжками, як малий котел з ніжками, і які мудрі очі! У св. Николая яка доброта в лиці і, головна річ, що за поважна сива борода! У нас є своя давня, добра малярська традиція, яка ніколи портретованого чоловіка не кривдить і коли не додасть йому чогось, то певно не відбере. Отож ся наша традиція витягла й тепер комітет з біди. Славний маляр Іван Неруш обіцяв змалювати портрет М. Шашкевича, і на його слово можна було спуститися.

Отсей маляр не був з простих богомазів, се був артист з божої ласки. Але заким земляки пізналися на його таланті, він у скрутнім положенні довгі літа за шницлі і розбратлі, що їх заїдав у жида Нафтули, платив своїми образами (колись ми за них будем платити золотом!). Потім він уже став славним і в нас та малював усіх патріотів, великих і малих, що

заплатили йому, малював чудові ліси, нетрі і болота, бажаючи нашу землю зберегти для потомків хоч на образку, і проживав уже спокійно, не нарікаючи.

Він займався також і красним письменством, і з малярського становища сказав не одно гірке слово поетам. Отже, він знав добре, що Маркіян не заробив ані шеляга на своїх поезіях і що духовна консисторія, хоч здавна була всесвітніша, не освітила ні одним промінчиком безрадісного поетового життя. Маркіян бідував і в семінарії, і на голодних парохіях, слабував тяжко — значить, цілком певно, не виглядав так, як товстий декан або крилошанин, тільки як бідний сотрудник або катехит. Отже, йшло о те, щоб винайти такого священика з мізерним лицем на модель до Маркіянового портрета. Худе, запале лице і задумані очі мали бути головною ознакою поета. Знайти поміж священиками такого чоловіка, котрому з лиця було би видко, що він бідний, зовсім не велика штука,— і наш маляр відразу вдався до львівського кате-хита Губського з просьбою, щоб позволив змалювати з себе портрет поета. Катехит, патріот, яких мало, був би й душу дав за рідне діло, а не тілько своє лице до портрета. Адже йому з того не було ніякої шкоди, а М. Шашкевич міг показатися перед новим поколінням свого народу не лише з поезіями, але й з головою, очима, устами і навіть з реве-рендою, хоч і без пелерини. Недостача пелерини у Мар-кіяна, стверджена істориками літератури, може вправді в очах всесвітлішої консисторії обнижити вартість поета, однак вага поезій не в пелерині — ішло о лице, а його великодушно відступив поетові брат у Христі.

Гарний портрет М. Шашкевича був небавом готовий, скопійований у великих і малих розмірах, і дивував земляків своїм благородним і мізерним виразом. Жаль брав кождого, хто тілько подивився на нього. "Бідний Маркіяне, отеє ти так виглядав! Видко-видко, що зле тобі діялося". В цілім краї, де лиш був який концерт в честь Шашкевича або куди зайшла книжечка про нього і з його портретом, всі так зітхали, дивлячись на його подобу. А славні концертові бесідники — парламентарі і непарламентарі — зверталися з правдивим

одушевлениям до портрета між зеленню, і одні взивали його громко: "Встань, Маркіяне, подивися на плоди своєї праці!" — а другі казали: "Спи, Маркіяне, спокійно, ти своє зробив, а ми дальше ведемо твою роботу". Маркіян дивився розумно збоку на бесідника і на публіку і не відзивався, хоч і міркував собі, що легше послухати другої ради...

Минули Маркіянові свята, і Русь, віддавши йому належну честь, успокоїлася. Один тілько катехит Губський, котрий позичив поетові свого лиця, не мав спокою. Коли книжечки про М. Шашкевича розійшлися широко, принесли їх діти до школи, де Губський учив, стали собі показувати портрет свого катехита і ніяк не могли зрозуміти, чому він назвав себе Шашкевичем. Се була для них загадка дуже дивна і трудна до відгадання. Щоб таки її відгадати, одна сміліша дівчина спитала катехита, чому він тепер інакше називається. Катехит не знав, що відповісти, тілько коротенько щось замітив про те, що він лише подібний, але не такий самий, як на портреті.

Діти ще можна буЛо легко здурити, але більший клопіт був зі старими. Раз у залізниці селянин, як йоге, побачив, аж перехрестився і сказав до сусіда, з котрим сидів: "Свят, свят, адже се Шашкевич! Казали, що він тому сто років уродився, а він, ади, який молодий!" Катехит зачув слово "Шашкевич" і здогадався, що се про нього була бесіда.

Іншим разом на зборах на селі катехит Губський промовляв незвичайно гарячо і гарно про "Сільського господаря" і про торгівлю худобою, коли тут якийсь селянин скрикнув: "Славно, Маркіян Шашкевич!" Очевидно, не знав життєпису поета, тілько портрет його бачив.

На празнику в селі К. запрошений катехит мав проповідь. Говорив, як звичайно, гарно і не замітив, як два селяни шептали собі:

— Андрію, адже се той, що в читальні на образку?

— Таки той!

— Ото душенька його покутує, що він ще по сто роках мусить служби божі правити і казання казати. Тут щось несамовите...

Селяни так зацікавились проповідником, що се аж до пароха дійшло. Але й він не знав таємниці портрета і, коли на гостині дякував проповідникові за його гарну промову, казав між іншим: "Не диво, що ви о. катехит такий золо-тоустий! Подивіться лише на нього, адже се точнісінько другий Маркіян Шашкевич. Аж дивно, як можуть найтися такі два однакові обличчя!"

По сім признаку о. катехит обтяв собі цілком низько волосся і жалував, що не може запустити вусів. Волосся, коротше, як на портреті, змінило його трохи, але небагато; се все ще був Маркіян. Потім снилося йому раз, що правдивий Маркіян станув перед своїм портретом, довго махав головою, підійшов до ліжка катехита і виразно спитав його: "Нащо се?" Катехит перепудився і збудився.

Далі зажадав хтось від нього його фотографії до календаря, де мали бути портрети всіх, що устроювали здвиг "Соколів", на котрім він промовляв при посвяченні прапора. Отець катехит рішуче відмовив фотографії, бо постановив собі десять літ не фотографуватися і ждати на се, поки стане старшим. Він своє молоде лице відступив Шашкевичеві, а старше хотів лишити для себе. Може бути, що він ще більше заслужиться для народу, стане послом, членом краєвої ради шкільної, президентом банку або крилошанином,— от тоді і його портрет схотять люди оглядати. До того часу він троха вже постаріється, полисіє, погрубіє і буде мати сврє власне лице. А тамте позичене нехай уже лишиться при Шашкевичу!